

„Rád se vracím ke kořenům“

V tomto ročníku Bio se chceme také občas podívat k „alternativcům“, lidem, kteří žijí poněkud jinak, než je obvyklé. Ačkoli František Matoušek, u kterého budeme na návštěvě dnes, tím klasickým alternativcem není. Civilizaci neopustil, elektřiny se nezřekl, má telefon i auto. A taky traktor. Je totiž soukromým ekologickým zemědělcem, členem svazu PRO-BIO, pěstitelem pohanky, špaldy, dvouzrnky, zeleniny a bylin. Když jsem se k němu vydal na Vysočinu, věděl jsem o něm, že je to hloubavý člověk, který přemítá o podstatě bytí, a že jeho vášní, o které dovede dlouze povídat, je obdělávání, zúrodnování půdy. Zjistil jsem ale, že jí je také pěstování ovoce a péče o les. Podle kalendáře už sice bylo jaro, ale když mě František zaujatě vodil svým lesem a vyprávěl, tak chumelilo, foukal severák a já myslel, že zmrznu.

FRANTIŠEK MATOUŠEK

František Matoušek hospodaří v Brzkově, na půl cesty mezi Jihlavou, Žďárem a Havlíčkovým Brodem. Když jsem dorazil vlakem do Příbyslavi, přičítal se před nádraží - jak jinak - svým terénním vozem značky wartburg v kombi provedení. Na statku mi pak ještě před setměním stačil ukázat svůj sad. Několik desítek ovocných stromů, především jabloní, snad na každém stromu však jiná odrůda, na některém dokonce dvě nebo i tři. Roubování Františka baví. O každém stromu mi něco vyprávěl: jak ho zachraňoval před dřevokaznými houbami, kolik dává ovoce, jak ho rouboval, jak ho je třeba řezat. Setmělo se a na poslední stromy už svítil baterkou.

Pak jsme šli dovnitř, kde v kamnech praskal oheň, a dali si k večeri špaldový chléb nezvyklé, ale výtečné kořenité chuti. František nechává těsto tzv. divoce vykvasit, bez kvasnic i bez kvásku, a chléb tak pokaždé chutná jinak. Na špaldu nedá František dopustit. Zato dvouzrnka, kterou pěstoval jako jeden z našich prvních zemědělců, v něm zatím vyvolává smíšené pocity.

„Dvouzrnka je zvláštní, má kořenitou chuť a je to jedna z obilnin, která má asi nejvyšší obsah bílkoviny, ale těžko říct. Pro mě je určitě

stravitelnější než pšenice setá. Ale dává malé výnosy a ten prostor, který jí dáš, tu činnost a čas ti asi nevrátí. Ale za deset let se třeba může stát na něco lékem, může se stát zdrojem nějakých složek ve výživě, které budou chybět. Dvouzrnka by dnes určitě nešla na obdýt, kdyby na něco nebyla. Kdyby nebyla proti nějakému nedostatku v lidské výživě. Že my zrovna nedokážeme její kvalitu změřit - těžko říct,“ krčí František rameny. Velké naděje ale vkládá do katarské pšenice od paní Thunové. Pak se ještě vrací k dvouzrnce: „Když si dám chleba z dvouzrnky, tak už si k tomu nemůžu dát luštěninu, jinak jsem předávkový bílkovinou. Myslím si, že dvouzrnka může luštěninu dokonce nahradit.“

František věnuje velkou pozornost půdě a jejímu zúrodnování. Hlavní roli při tom podle něj hrají mikroorganismy. „Najednou zjistíš,“ říká, „že se dá zúrodnit půda, která je jalová, která je písčitá. Při tom hraje roli slunce, voda a vzduch. A obrovská kvanta mikroorganismů, kterým dáš prostor, aby mohly pracovat, kterým dáš volnost, aby mohly dýchat.“ Protože hospodaří bez zvířat, jak on sám říká „vegansky“, nemůže se ho nezeptat, jak to jde dohro-

mady s organickým zemědělstvím, kde zvířata jsou přece součástí zemědělského organismu. Jeho odpověď je obšírnější:

„Já se rád vracím ke kořenům - ať to je filosofie, ať to je náboženství, ať to je lidská existence. Nikdy neříkám, že jsem se dostal ke kořenům. Vracím se ke kořenům. Svět okolo nás, než my jsme přišli, byl samý mikroorganismus. Než se objevil savec, nebo pták, nebo obratlovec vůbec, tak byli jenom členovci, červi. A ti nepotřebovali žádný zdroj výkalů. A než se objevily všechny ty vyšší organismy, tak mikroorganismy zpracovávaly jenom to, co tu bylo před nimi.“ Františkovou „živočišnou výrobu“ jsou zkrátka půdní organismy.

„Říkají, že za sto let naroste centimetr orné půdy - když je přirozeně dávaná: opadem, listím. Ale proč jenom centimetr? Protože když přijde krtek, abych řekl příklad, nebo divoké prase, prostě živočich, a půdu zryje, tak ji obnaží, a mikroorganismy, které vytvářejí své rodiny, státy, když se to tak vezme, prostě celky, mají najednou vzduch. A ty, když jim vytvoříš hloubku, tak určité druhy můžou jít třeba do 30 centimetrů. Proto si myslím, že je nesmysl orat jen - jak někdo říká - 15 nebo jenom 5 centimetrů. Mikroorganismy žijí v těch 5 nebo 10 cm jenom proto, že dál nemůžou, nemají k tomu podmínky. Kdežto když půdu v pravou dobu provzdušníš, tak je to jako u kompostu. Kompost může mít klidně metr dvacet. A zabiješ ty spodní bakterie apod.? Nezabiješ. Ten

kompost je přibližně stejně kvalitní nahore v jednom metru jako dole ve spodní části. A jestliže je to kompost, tak přece zem není něco jiného! Je jenom potřeba rozmělnit a rozpracovávat půdu. Když kompost přehodíš, tak přece těm organismům neublížíš.“

Je pro půdu dobré, když leží ladem, nebo ne? kladu mu otázku, kterou jsem sám před několika dny dostal.

„Podívej se na půdy, které nejsou obhospodařované - u naplavenin nebo u půdy, která leží ladem, nebo u lesní půdy: veškerý život tou váhou, tím tlakem hynie. To je prostě jako kdyby tobě někdo naložil na záda: padesát kilo uneseš, ještě uneseš sto kilo, chvíli, možná, ale když na tebe někdo naloží víc, tak tě to drtí, ničí tě to. Prostě nesmí to jít přes určitou váhu. A ty mikroorganismy bez vzduchu chvíli vydrží, ale tím, jak dáš půdu do klidu a neprovzdušníš ji, tak ji takhle vyháníš nahoru,“ František naznačuje rukou zúžující se horizont ornice. „A najednou zůstane život jen v horní vrstvičce.“

Takže pro tvorbu půdy, jestli tomu dobře rozumím, je důležitá činnost člověka, aby půdu prokypřoval?

„Je to kulturní krajina. Ale nemusí to být zrovna člověk. V lese třeba půdu rozryje a roztrhá divoké prase, když hledá cibulky, taky jelen, anebo to může být i krtek. Ale jak ty říkáš, bez činnosti člověka půda nezürodní. Ta se vrátí někdy až na těch pět centimetrů - ona pralesní půda má 3 až 5 cm. Proč? No protože tam padnou tuny humusu. Ale ten humus je vodou umrtvován. A zbyde tam jenom tenká vrstvička. Když tomu životu umožníš cirkulaci jeho vývoje, tak se ti vrátí život do půdy. Ale když prakticky přestaneš obhospodařovat půdu, dáš ji do klidu, tak pokud je to těžká půda, tak se hned vrátí, už druhým rokem se vrátí na pár centimetrů.“

Když má člověk louku, tak vidí, že je to pod tím drnem jalové.

„Přesně tak. Proto staří sedláci každé jaro a podzim vzali trny, ani ne hnůj, ale jenom trny, zatížili bránu a těch 15 cm provzdušnili. No co dělali? Prostě půdu rozřízli a mikroorganismy už měly vzduch.“

Někdo třeba řekne, že tímto provzdušňováním se všechny organické látky mineralizují a v půdě není žádný humus.

Jak to? Když budeš dýchat kvalitní vzduch, tak budeš kvést. Pokud bude mít někdo špatný vzduch, tak

„Rád se vracím ke kořenům“

➔ Pokračování ze str. 2

bude špatně dýchat, ale pokud ti někdo vezme vzduch, tak seš namydlený. Když vezmu hroudu - to jsem ukazoval už mnoha lidem, kteří tady byli - tak tady jsou ty krásný rodinky, já tomu říkám rodinky, ta obec, jedna kulička vedle druhé. To nejsou žížaly. Ty mikroorganismy dostaly příznivé mikroklima, tzn. optimální poměr vzduchu, tepla a vlhkosti. Spíš si myslím, že je humus třeba odbourávat, protože když je humusu v půdě moc, tak špatně uvolňuje živiny. Na zahradě mi takto samou péčí přestala půda rodit. Tak jsem ji musel dvakrát přehodit a zase se to vrací do původního stavu.”

Když František dostal v restituci zpět půdu a začal před deseti lety hospodařit, byla půda na jeho polích hluboká 15 až 18, někde ovšem jen 12 cm. Zoral ji na 30 cm a zasel komonici na zelené hnojení. Aby mikroorganismy měly teplo pro svou činnost, oře v první polovině září, dříve prováděl na jaře ještě druhou orbu. Dnes už si to, jak říká, člověk nemůže dovolit. Ale i tam, kde se zelené hnojení nedávalo a kde se jen nechal vzejít výdrol obilí a plevelu, které se zaoraly, je po několika letech obdělávání hnědá zem, půda hnědně.

František Matoušek nemá zvířata ve chlévě a nemá je ani na talíři. Ač na to nevyvádá, je vegetariánem. Ale masožravce nezatrácuje: „Jsou lidé, kteří maso potřebují, a když se takový člověk stane vegetariánem, tak vyloženě trápí duši i tělo. Měl by lehčí druhy masa jíst.” Pak se zamyslí a dodává: „Určitě to nedělám z nějakých etických důvodů, protože když já vezmu pluh anebo zaryju do země rádlu, tak za mnou „zařvou“ miliony všelijakých organismů. Dělat rozdíl mezi krá-

vou a támhle malým chvostočem, nebo broučkem...” František krčí rameny. A proč to tedy děláš? ptám se ho. „Z mého zdravotního hlediska.” A pak dodává: „Snažím se najít sám sebe. To, co vlastně potřebuju. Snažím se, abych si nebral víc, než je potřeba.”

Proč tady vlastně hospodaříš?, ptám se ho. V čem spatřuješ smysl toho, co tady děláš? „Napliňuje mě to. Mám vnitřní pocit celku. Plnosti. Patřím sem. Jsem součástí toho všeho. Je to nádherný pocit. Nechovám se k tomu jako predátor, ale jsem toho součástí.” František se ale hned opraví: „Chovám se někdy jako predátor, ale je mi smutno z toho. Samému před sebou.” Nemáš zároveň pocit, že jsi tak trochu stvořitelem? „Ne, ne. To si člověk myslí, a dnes se to obzvlášť děje, staví se do pozice boha.” Tak já to nemyslím. Já myslím, že člověk může půdu přivést o kousek dál. „Já jenom umožním organismům, aby mě daly, co od nich potřebuju ke svému životu. Jako stvořitel v žádném případě! Naslouchám a umožňuju. Protože si myslím, že vše, co tady je, má svůj smysl a vyvíjí se od nejhrubšího k nejjemnějšímu a neustále se očisťuje. A já jsem tady proto, abych očistil sám sebe od všech různých nesmyslů, o kterých si myslím, že je potřebuji pro život. A to samé že umožním tomu, s čím pracuji, že tomu umožním, aby se to očistilo. Je to spolupráce, vzájemná vazba. Prostě se snažím najít optimální stav. Já se tě na oplátku můžu zeptat, co je důležitější: energie nebo hmota? Co vládne čemu? Hmota energie, nebo energie hmotě?”

Když mluvíš o očisťování, tak to chápeš tak, že se příroda nějakým způsobem vyvíjí? „Samozřejmě,

neustále. Jako ty, když jsi byl malinký, tak jsi vypadal jinak, teď vypadáš jinak, až budeš stařeček vetchej, taky budeš vypadat jinak.” A to očisťování by se dalo chápat jako vývoj od hmoty k energii? „Ano. K jemnosti. K prapodstatě, z které všechno vzniklo. Ať si to nazývá, jak kdo chce. Člověk tady je pár tisíc let, možná set tisíc let, záleží, jak kdo se na to dívá. Ale jak se očisťoval ten svět před člověkem? Když víme, že tady Země byla nějaké miliony let před námi.” Treba tím, že tady člověk je, že se tu objevil jako to poslední, co příroda vytvořila, tak má nějakou zvláštní funkci v tom očisťování. „Ano, můžeme to tak říct. Já si to tak taky myslím, i když ne stoprocentně. Země byla kdysi žhavá koule nebo světlo, podle toho, jak se to vezme. A Země chladla, chladla a chladla, postupně stárne, očisťuje se, zjemňuje se a zjemňuje, až jednou může odejít jinam. Jestli to je duch té Země, co máme za boha, nebo jestli to je prahmota... Záleží vždy na tom, jak v dané éře vývoje lidstva lidé Zemi chápali.”

Dobře, ale jak člověk může k tomu očisťování přispět? „Tím, že bude naslouchat. Naslouchat, být pokorný, musí být sám sebou - to je základ. Tím, že člověk naslouchá, dokáže vnímat svou duši, to, co mu bylo dáno do vínku. Člověk by měl ne hrubnout, ale být čím dál jemnější, ale přitom pevný a silný, dokázat naslouchat, dokázat být pokorný, protože bez pokory člověk nemůže naslouchat, ale nesmí se nechat vláčet. Musí být hrdý jako ten strom v lese, který se taky neptá, prostě roste.”

Co si, Františku, myslíš o momentálním stavu a další vývoji ekologického zemědělství? - opouštím pole filosofie a pokračuji v našem rozhovoru na praktičtější téma.

„Trošku se to odklání od toho, proč to ti, kdo to i přede mnou začínali, proč to začínali. Vrací se to, ten duchovní směr, proč to člověk dělal: že by měl spolupracovat s přírodou, že by měl pracovat v návaznosti s krajem, ve kterém žije, se specifikou toho kraje, aby to rozvíjel, aby do toho pasoval. A dnes už se zase rozvíjí obchod ve velkém. Už zase se snažíme prosadit to svoje: my si to zformujeme, a my si to vytvářujeme, a my si to takhle uděláme, a my si to budeme dělat, jak nám to vyhovuje; a nenasloucháme. A vracíme se zpátky k tomu konvenčnímu systému, kdy my

chceme vládnout, a my jsme páni přírody, a nám ta příroda dá, co chceme. My jí jenom trochu pomůžeme k tomu, abychom to z ní dostali. Ale že bychom do ní patřili...?”

Je chybou, že to začal dotovat stát. Kdyby to nedotoval, určitě by od toho hodně lidí odpadlo.” Takže ty dotace nevíš? „Ne, v žádném případě. Za prvé je s tím kupa zbytečného papírování, což nemá rád žádný zemědělec, a za druhé - je to jako včelka v úlu nebo mruvneček: prostě přinese, nají se a přebytek dá státu. Z toho přebytku stát žije. Jenže když je ten systém takový, že „ty mě musíš dát, a co ti zbyde, to nás dvakrát nezajímá”, tak potom ten duševní rozvoj přijde zkrátka.”

Ráno opět posnídáme špaldový chléb s marmeládou z vlastních švestek a s vlastnoručně vyrobeným šípkovým čajem. František si nachystá sušenou mrkev, aby ji mohl poslat vlakem do pražského bioklubu. Potom mi ukáže sušárnu na byliny a ovoce vlastní konstrukce, ve které momentálně visí poslední „copy” cibule, a pak už vyrážíme na obhlídku polí (a lesa). Ačkoli je značná zima, mikroorganismy už se činí. František bere do ruky hroudu a ukazuje mi „rodinky”, droboučké kuličky na spodní straně hroudy, které jsou výsledkem činnosti kolonií mikroorganismů. Kráčíme polní cestou a František vypráví o naslouchání přírodě, o spojení s krajinou, s poli a lesem. A v lese mi ukazuje důstojné velikány, které nechává stát, když dělá probírku, aby posílil celý les. U sousedů pak vidíme polomy - to když člověk silné stromy vezme na dřevo a slabé nechá stát; vítr je s nimi brzy hotov. Nebo když někdo les zanedbá a nedělá včas probírku, aby stromy mohly zesílit. Hospodář se musí o les starat, nejenom z něj brát dřevo.

Ale je konec března a sezóna lesa končí. Pro Františka začne co nevidět doba polních prací. Bude kypřit půdu, sít pohanku, sázet brambory, starat se o bylinky a sklízet. A sušit a prodávat. A péct chleba a lisovat šťávu z jablek a hrušek a při tom všem hledat a nacházet sám sebe a své místo v řádu světa.

Ale to už mi jede vlak a tak se wartburgem řítíme do Přibyslavi, chvatně kupuji jízdenku a v myšlenkách stále ještě na Františkově organické farmě v Brzkově vyrážím směrem na Brno.

RADOMIL HRADIL